Балалардың психикалық дамуындағы ойын іс-әрекетінің рөлі

Жоспары:

I. Баланың психикалық дамуындағы ойынның рөлі.

II. Ойын іс-әрекетінің жалпы сипаттамасы.

III. Ойынның мазмұны

I. Баланың психикалық дамуындағы ойынның рөлі.

Ежелде балалардың ойыншықтары мен ойын әрекеттеріне көп көңіл бөлінді. Психологтар, педиатрлар, нейрофизиологтар ойынның адамның психикалық дамуындағы маңызды рөлін дәлелдейді. Бала есейген сайын ойын қалай өзгертіліп, күрделене түсетіні қарастырылады. Ойыншықтар ересек өмірден пайдалы дағдыларды қалыптастыру үшін ересек заттардың жұмыс көшірмелері болмауы керек. Баланың ойын арқылы алатын әсері ол үшін әлдеқайда маңызды.Ол адамның іс-әрекеті мен адамдар арасындағы қарым-қатынастың мағынасын түсінеді. Балалардың ойындары әр түрлі болуы керек, әлеуметтік тұрғыдан мақұлданған сюжеті болуы керек және белгілі бір әрекеттерді ойыншықтар манипуляциялаумен шектелмеуі керек. Ойыншықтар баланың даму құралы ретінде қызмет етуі үшін балаларды олармен ойнауға үйрету керек.

Ежелде балалардың ойыншықтары мен ойын әрекеттеріне көп көңіл бөлінді. Ежелгі Египет аумағында археологиялық қазба жұмыстары кезінде табылған алғашқы ойыншықтар біздің дәуірімізге дейінгі III мыңжылдыққа жатады. Ойын функцияларын орындаумен қатар, ойыншықтар сол дәуірдегі діннің әртүрлі формаларымен байланысты болды және тұмар ретінде де, әртүрлі рәсімдердің бөлігі ретінде де қолданылды. Ойыншықтар кез-келген импровизацияланған материалдардан: алдымен сүйектен, ағаштан, саздан және өсімдіктерден, кейінірек матадан, әйнектен, былғарыдан және темірден жасалды.

Грек философы Плутархтың айтуы бойынша, сол кездегі ойыншықтардың арасында бұрандалы механизмдері бар ойыншықтар болған, бұл шеберлердің жоғары кәсібилігін көрсетеді.

Ұл мен қыздың ойыншықтарды таңдаудағы айырмашылықтары да белгілі. Ұлдар ағаш қылыштармен, қалқандармен және жылқылармен ойнады. Қыздар қуыршақтарды артық көрді. Қуыршақтарды жасаудың күрделілігі әр түрлі болды-қолсыз, аяғы жоқ қарапайым чурбанчиктен бастап иық, шынтақ және тізе буындары бар қуыршақтарға дейін, шаш үлгісі және денесі қиын кесілген.

Балалар ойындарының ішінде белгілі болғаны:

1. Дойбы, шахмат.

2. Текшелермен ойындар.

3. Шу мен қоңырау үшін сақиналары бар; оны бір түзу таяқшамен немесе екі иілген, соңында доппен қуып жіберді.

4. Әткеншек, спорттық ойындар және т. б.

Осындай ойындар мен ойыншықтар бірқатар

өзгерістер балалардың дамуына әсер ете отырып, қазіргі уақытта танымалдылықты сақтап қалды.

Ойын тілдің дамуына өте зор ықпал тигізеді. Ойын жағдайы оған араласқан әрбір баладан тіл қарым-қатынасы дамуының белгілі бір деңгейін талап етеді. Егер баланың ойынның барысына қатысты өз тілегін анық айтуға мүмкіндігі болмаса, егер ол бірге ойнап отырған өз жолдастарының сөз арқылы берілген нұсқауларын түсінуге қабілеті жетпесе, онда ол құрдастарына мысал болады. Құрдастарымен түсіну қажеттілігі ұйқасымды тілдің дамуына себепші болады.

Ролді ойын қиялдың дамуында анықтаушы орын алады. Ойын әрекетінде бала бір затты екінші затпен алмастыруға өзіне түрліше ролдерді алуға үйренеді. Қиялды дамытудың негізіне осы қабілет жатады. Мектепке дейінгі ересек балалардың ойындарында балама заттардың болуы міндетті емес. Балалар заттарды түсінуге және олармен амал істеуге және өз қиялында жаңа жағдайларды жасауға үйренеді.

Ойын іс-әрекеті ішінде оқу ісі де қалыптаса бастайды, кейінірек ол бала іс-әрекетінің басты түріне айналады. Оқу ісін ересек адам енгізеді, бірақ ол тікелей ойыннан пайда болмайды. Бірақ мектеп жасына дейінгі бала ойнай жүріп оқи бастайды. Ол оқуға белгілі бір ережелері бар ролді ойынның ерекше түрі ретінде қарайды. Әйтсе де осы ережелерді орындап жүріп, қарапайым оқу әрекетін меңгеріп жүргенін баланың өзі де аңғармайды. Үлкендердің оқуға көзқарасын ақырындап байқаусыз қалыптастырады. Балада оқуға деген тілек пен бастапқы іс-әрекеттері қалыптасады.

II. Ойын іс-әрекетінің жалпы сипаттамасы.

Ойын – баланың жан серігі. Қай бала болмасын ойнап өседі. Ойын сырттай қарағанда қиындығы жоқ, оп-оңай көрінуі мүмкін. Ал іс жүзінде бала үшін ойынға қатысты басқалармен тіл табысып, өзінің ойлаған ойын іске асыру оңай емес. Ойынға зер салып, ой жүгіртіп қарар болсақ, сол ойындардан үлкен де мәнді-мағыналы істер туындап өрбитінің байқаймыз. Өйткені, ең алдымен не нәрсенің болсын жол бастар қайнар көзі болатыны белгілі. Сондықтан да ойын – бала бойындағы қандай да болмасын бір өнердің бастауы деп білеміз. Өйткені, болашақ ел қорғаушы батыр, жауынгер, халық қайраткерлерінің нышаны ойын үстінде көрінеді. Сол ойын арқылы шыныгып, өзінің бойындағы табиғи дарының шыңдай түседі.

В. Сухомлинский: “Ойынсыз ақыл - ойдың қалыпты дамуы да жоқ және болуы да мүмкін емес, ойын дүниеге қарай ашылған үлкен жарық терезе іспетті, ол арқылы баланың рухани сезімі жасампаз өмірмен ұштасып, өзін қоршаған дүние туралы түсінік алады. Ойын дегеніміз – ұшқын білімге құмарлық пен еліктеудің маздап жаңар оты” деген ой айтады.

Ойын екі түрлі уақыттық бағытты қамтиды: қазіргі және болашақ. Бір жағынан бала бірден, осы мезетте қуанышқа бөленеді; екінші жағынан ойын әрқашан болашаққа бағытталған, өйткені ойын барысында тұлғаның келешек өміріне ықпал ететін сапалы қасиеттері мен іскерлік дағдылары қалыптасады.

Ойында ең алғаш баланың дүниеге әсер етуді қажетсінуі қалыптасады ойынның негізгі жалпы мәні де - осында.

Балабақшаның қазіргі заман талабына сай бала тәрбиесінде, балалар ойындарына ерекше мән беріліп отыруы тиіс деп есептейді. Егер, біз осы бағдарлама жазғандай балалармен ойын арқылы жұмыс жасайтын болсақ, онда біз баланың құндылығын, жан-жақты білімді болуын дамыта отырып, мақсатқа жетеріміз сөзсіз.

Ойынмен ұйымдастырылған іс-әрекет балаларға көңілді, жеңіл келеді. Сондықтан ойынды іріктеп алуға нақтылы сабақтың мақсаты, мүмкіндіктерімен жағдайларын ескеруге ерекше назар аударған жөн.

III. Ойынның мазмұны

Мектеп жасына дейінгі баланы дамытатын, өсіретін әрі тәрбиелейтін негізгі іс-әрекет ойын. Ойын арқылы бала өзін қоршаған ортамен, табиғатпен, қоғамдық құбылыстармен, адамдардың еңбегімен, қарым-қатынастарымен танысады. Ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндеттерді шешеді. Ойынның міндеті баланың қызығушылығын оятып, белсенділігін арттыру мақсатында іріктелініп алынатын нақты мазмұнымен анықталады.

Бағдарлама ойындар, үстел – үсті ойындары, заттық дидактикалық ойындар, логикалық ойлау қабілетін және балалардың шығармашылығын дамытатын

ойын тапсырмаларды қамтыған. Ойындардың қай түрін де жеке алып қарастырсақ, бұл ойындар баланың таным қабілетін, логикалық ой-өрісін кеңейтіп, сабаққа ынтасын арттырады.

Ойындар сабақта меңгерген материал туралы түсінігін кеңейтеді, шығармашылығын дамытады. Балалардың ой-өрісін, танымын, жаңа тақырыпты өз дәрежесінде меңгеруіне логикалық ойындар да зор ықпалын тигізеді.

Үстел үстінде қолданатын ойындар – балалардың қимыл белсенділігін, ептіліктерін дамытады, өз ара бірлесіп ойнау қабілеттерін жетілдіріп, ұйымшылдыққа тәрбиелейді.

Жалпы дидактикалық ойын ережелері балаларды үстамдылыққа, тәртіптілікке баулиды, сонымен қатар, ізденімпаздықтарын арттырып, сөздік қорын молайтуға қомектесіп, бағдарламалық материалдарды меңгеруне ықпал етеді.

Сөздік дидактикалық ойындар - балалардың зейінін, ойлау қабілетін, байланыстыра сөйлеуін дамытады. Сондай-ақ, сөздік ойындар балалардың тілдерін ғана жетілдіріп қоймай, олардың қоршаған орта туралы түсініктерін кеңейтеді, баланы ойнай отырып ойлауға жетелейді, ақыл-ой қызметін қалыптастырады, әрі адамгершілікке тәрбиелеу құралы болып табылады.

Заттарды қолданатын ойындар көбінесе дидактикалық ойыншықтармен және түрлі ойын материалдармен ұйымдастырылады.

Әр түрлі көрнектіліктерімен ұйымдастырылған заттық ойындар балалардың есте сақтау қабілетін артырып, қызығушылықтарын тудырады, тілдерін дамытады.

Ұрпақ тәрбиесі – қоғамның болашағы.

Оған аса зор жауапкершілікпен қарау - әрбір саналы азаматтың борышы.

«Ел болам десең – бесігінді түзе»,- деп, М.Әуезов деп айтты емес пе? Бала тәрбиесінің дұрыс жолға түсуі оны қоршаған ортаға, әсіресе отбасы мен ұстаздар қауымының парасаттылығына байланысты.

Дидактикалық ойындар арқылы антоним сөздерді білу, салыстыру. Оқу-тәрбие процесін ойната отырып, дамытуға ыңғайлап ұйымдастыру.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1.бала құқықтары туралы Конвенция. - Санкт-Петербург, 2010.
2.Урунтаева ГА.Балалар психологиясы. - М., 2006.
3. Хилко М. Е., Ткачева м. с. жас психологиясы. - М., 2010. - 194 б